

1988

*Årsskriftet er udgivet med støtte fra Kulturelt Udvalg i Fredensborg-
Humblebæk kommune og Sparekassen SDSs kulturfond.*

Fra formanden

Hvad skal vi med vort Lokalhistoriske Arkivs materiale? Det skal frem på hylderne i vore lokalhistoriske arkiver på bibliotekerne, både i Fredensborg og Humlebæk.

Dette materiale er vor kulturarv og skal være let tilgængeligt for alle. Materialet rummer en viden, som alle kan have behov for.

Med et fremmedord kan man kalde det "nostalgi", ordet er af græsk afstamning og betyder hjemvé, altså en søgen tilbage i slægten, hjemstavnen, der hvor vi er kommet fra.

Jeg vil rette en tak til byrådet, kulturelt udvalg og kulturel forvaltning for den velvilje, man har vist Lokalhistorisk Forening i 1988.

William Josephsen

Da Svend Wandall flyttede til Fredensborg.

Med tilladelse af forfatteren Svend Wandall gengives her et lille afsnit af hans bog "To kunstnerskæbner". I bogen mindes Svend Wandall, som er født i 1904, faderen, digteren og præsten som brød med kirken, Frederik Wandall og moderen, komponisten Tekla Griebel. Afsnittet hedder "Huset på bakken".

Det var den 10. maj 1910, at vi gjorde vor entré i Fredensborg, min far og jeg. Mor var kommet et par dage i forvejen for at tage mod flyttefolkene og havde overnattet hos Marie Thuesen, en ungdomsveninde, som boede på "Lille Wendorff".

Der herskede det forfærdeligste rod, som ingen kunne finde rede i, men her var plads til alle vore sager. Det var en af byens bedste lejligheder i den prisklasse. Der var fire værelser, og lejen var 250 kr. om året. Der var udsigt over byen mod syd og sol hele dagen, der var en dejlig altan, og mod nord til gården var der skygge fra alléens lindetræer og udgang til parken. Huset, der var det midterste og det mindste af tre pompøse ejendomme, lå på en bakke, og man skulle op ad en stejl og dårlig vej, hvor regnen havde pløjet dybe kløfter i vejbelægningen. Topografen Valdemar Seeger fortæller, at den i sin tid kaldtes "Benbrækkers-træde", men den hed "Wiedeweltsvej", opkaldt efter den berømte billedhugger, der skabte en stor del af slotshavens figurer.

Flytningen havde været en langvarig og omstændelig affære, der var kulmineret i et sandt mareridt både for flyttefolkene og for Tekla, vel egentlig også for husværten. Læsset skulle befordres med heste til Kalundborg. Det kostede mine forældre alt, hvad de havde fået i udbetaling på huset og mere til. De havde måttet gøre gæld, noget de meget nødig indlod sig på.

Men det værste stod tilbage, da det viste sig, at klaveret ikke kunne passere krumningen i den smalle trappeopgang til førstesalen. Der var kun een løsning på problemet, en hejsebom måtte rigges op ude på vejen, et stykke af altanens rækværk skæres ud og pianoet føres den vej

ind i den store daglig- og musikstue. Mor berettede om de stærke mænd, der rystede af anstrengelse og om sin egen angst, da hun så det klenodie, vor hele skæbne afhang af, svæve i stroppen højt over hovederne. Og så fordyrede det sagen med hele femten kroner. Det var godt, digteren ikke var der til at gå i vejen. Han havde næppe fattet alvoren i det foretagende.

Vi kom fra stationen gennem alléen i slotshaven, gennem en grønmalet tremmedør i baghuset og en hvidmalet, smal gang, der førte os ind på gårdspladsen, der tidligt på dagen henlå i kølig skygge. Husværten, den gamle snedkermester Lars Olsen, der var enkemand, tog imod og bød os velkommen. Han mindede om en venlig trolde med blankskaldet hoved, studset overskæg og i blå bluse, forklæde og sorte, blankpudsede sko. Det var til ære for os.

Den gamle snedker boede på sit værksted i baghuset. Han havde ikke råd til selv at bo i det store nye hus, der var skudt op efter branden natten til den 5. maj 1904, der lagde samtlige huse på bakken i aske. Ejendommen var lejet ud fra kælder til kvist.

Jeg stjal mig undertiden til et kik ind på værkstedet, for alt, der havde med håndværk at gøre, drog mig som en magnet. Der duftede af bejtse og høvlspåner, der lå i en dyng under høvlbænken. Sengen stod op ad bagvæggen, og over den hang det kendte billede af Christian II som fange på Sønderborg Slot. Den gamle, tro tjener, der lænet over stoleryggen betragter sin herre med et bekymret blik, kongens formørkede ansigt, baretten og de brede udskårne snuder på hans sko, stendunken på gulvet, lysstrålen fra vinduet, alt dette prentede sig for bestandig i min hjerne. Måske fordi det stod i et lidt mærkeligt forhold til værkstedets øvrige inventar.

Omkring middag kom solen og kastede sin glans over det lille gårdinteriør. Der var en diminutiv hønsegård med en roligt klukkende flok og en højt galende hane, der snart skulle fylde digteren med afsky og rædsel. En frodig vildvin bredte sit tætte løv over værkstedets vinduer. På vestsiden, ind mod slotsmaler Schwalbes imponerende domicil, var der to lokummer med grønmalede tremmedøre. Under dem var en rædselsfuld latrinkule, hvorfra sværme af fluer satte op, når én åbnede låget til sædet. Mine forældre benyttede ikke gårdasserne, der var for mange trapper for mor, og far led af prostata. De indrettede en retirade i pulterkammeret og betalte Lars Olsen for at tømme spanden. Det var under en digters værdighed at tømme sit eget lokum, men åbenbart ikke under en kunstsnedkers at tømme andres. En besynderlig logik, men sådan var det.

Jeg elskede hønsegårdens lyde, men hanen forstyrrede min fars morgensøvn. Det var den gamle historie om nissen, der flyttede med. Hvad den morgensøvn betød for digteren, var der ikke en kæft, der forstod eller tog sig nær, ikke engang hans kone, og det var umuligt at forhindre en hane i at gale og forbyde en hund at gå. Han forsøgte imidlertid begge dele, og her ser vi ham gerådet i en voldsom dialog med hanen bag trådnettet:

- Hvis du galer én gang til, slår jeg hovedet ned i maven på dig, dit modbydelige grødhoved - råber digteren indædt og fægter med stokken, og fuglen, der føler sig i sikkerhed bag hegnet, galer endnu højere. Digteren flygter med fingrene i ørerne, og et par af husbeboerne, der står ved den høje brændestak, vender sig om og sprutter af grin. Jeg synes ikke, at det er morsomt.

Parkområdet bag ejendommen bliver et nyt eventyrland. Vældige lodrette egestammer flankerer en smal gang hen til slottets markenderi og Kavalerfløjen (nu enkedronning Ingrid's bolig), foran et stort bøgetræ rager toppen af en kæmpesten op som ryggen af en hval. På stenen er indhugget årstallet 1779, og her var efter sigende et haveanlæg, der i litteraturen benævnes som "Kronprinsens plantage".

En såkaldt eremitgrotte på stedet siges også at stamme fra samme periode. Man fortalte i fuld alvor, at under denne sten lå resterne af en hest, der var styttet død om efter et forceret ridt fra København til Frederiksborg. Stenen kaldtes derfor "Hestestenen". I mange år troede jeg på denne historie, men senere er det afsløret, at det er en skrøne blandet med nogen sandhed. Frederiksborg-skimmelen, der ofrede sit liv grundet på Christian IV's lurvede pral over for en gesandt, befinder sig i udstoppet tilstand et sted i de kongelige stalde på Christiansborg, men årstallet 1779 har selvsagt ingen relation til denne hændelse.

Stedet har været gravet op, og slotsgartner Sejkr Kristiansen har været nede i udgravningen. Der fandtes intet spor af hest, men stenen er sine to meter i dybden og har nok ligget der i årtusinder. Dens vægt kan være ti, måske femten tons. Intet menneske ville vel tænke på at flytte en sten af den størrelse for et hestekadavers skyld.

Kælderen var beboet af en fattig arbejdsmandsfamilie med to småpiger, der snart blev mine legekammerater. Mer eller mindre urolige sad vi model for fru professorinde Buhl, der var kunstmaler. De boede om sommeren hos Schwalbe. Professor Frants Buhl var en kæmpeskikkelse, der gik sine ture i parken med sin cigar og de kloge øjne fremadrettet.

Pigernes mor så man ikke meget til. Som mange andre koner på den

tid levede hun en skyggetilværelse i sit mørke og fugtige køkken, hvor der også levede grå snegle og tudser. Spildevandet fra hele ejendommen løb ned og dannede en ildelugtende pøl uden for kældervinduet. Måske gik hun på arbejde. I den herskabelige stuelejlighed boede om sommeren en pensioneret overlærer med sine to søstre. De gav sig ikke meget af med de øvrige husbeboere, men blev behandlet med en for deres stand passende respekt og ærbødighed. På den tid blev snart sagt enhver lille embedsmand tituleret med "Herskabet", og konerne nejede for dem.

En kæmpeskikkelse dukkede op fra den smalle gang ud til alléen. En ryg som en elefant i en jakke, der var grønlig af ælde, en lille bulet bowler, et rødt ansigt, der blev ildrødt ude i en spids næse. Det var Harald Petersen, slottets tømrer. - Jæ har så mæget árbede te di' La's Olsen - sagde kæmpen og bøjede sig ned til den lille snedker. - Jov jov, kom ing - svarede Lars Olsen, som Tekla i smug kaldte "Bakketrollden". De to håndværkere talte sagerne igennem over en pægl brændevin. Nogle dage efter kunne man se den blåblusede gamling komme bærende på halv- og helfærdige porte og døre, noget man syntes langt måtte overstige hans kræfter. - Øvelsen æ' ded hal'e árbede - sagde Lars Olsen, - en snaps ded andet hal'e! - og ellers gik han og småpruttede eller nynnede: - Bitte rose på sko og hose...

Den første dag, vi oplevede i byen, sendte de mig til en bager efter brød til flyttekaffen. Jeg sprang som en hjort ned ad "Benbrækkers-træde", og det skal indrømmes, at det svarede til sit navn. Jeg faldt og havde nær brækket foden i den dybe fure, vandet havde dannet i vejen. Terrainet falder så stærkt, at man kan gå lige fra vejen ind i tagetagen på det dengang stråtækte "Christiansdal". Lidt længere fremme var et stort hus under nedrivning. Det var det oprindelige "Wiedeweltshus".

Det er forbavsende, så hurtigt nye folk bliver kendt og kritisk iagttaget i en lille by. Der gik ikke mange dage, før en flok drenge stod og morede sig med tydelig adresse til mig. - Nøv ska' døv ha no'en i rø-ven, ha ha! - De havde set min far købe et spanskrør hos købmanden. Der gik en mørk sky af skuffelse og angst hen over min barnlige lykke. Jeg troede letsindigt, at faderen havde ladet kæppen tilbage i Ulstrup. Det havde han også, men kun for at gøre den endnu bedre og mere autoriseret. Ikke alene pønsede den gamle inkvisitor på nye tugtelser, han lod uden blufærdighed andre se det.

Tekla fik snart nogle elever. I en by med den sociale sammensætning var der stort behov for en klaverlærerinde foruden hende, der var i forvejen, på en tid, hvor borgerskabets døtre skulle lære at spille klaver,

enten de kunne eller ej; ja i nogle tilfælde mødrene med. Tekla holdt også en række musikhistoriske foredrag, som jeg og et par andre unger blev tvangsindlagt til at overvære, siddende på en lav langskammel under benene på kvinder i alle aldre og tykkelse. Vederlaget var en daler for hele rækken, og hvor tiden til forberedelse blev stjålet fra, står hen i det uvisse.

Da Sletten fiskerleje fik sin bådehavn.

Indledning.

Det kan nok betragtes som en kendsgerning, at så længe Øresundskysten har været befolket, har fiskeri været en naturlig beskæftigelse for disse mennesker. Den ilandbragte fisk har både været et naturligt og uundværligt supplerende tilskud til den almindelige kost, og den har også været en vigtig markedsvare. Formodentlig har de samme fiskearter, som man kender idag, også eksisteret dengang, men de enkelte forekomster har skiftet fra tid til anden. Vi ved, at silden forekom i store mængder i Sundet i middelalderen, og at der kom fiskere fra nær og fjern for at udnytte denne rigdom. De store sildefangster landsattes på Skånekysten ved Skanør og Falsterbo. Her mødte købmænd fra Lübeck og de andre Hansestæder op som interesserede aftagere, og de regelmæssigt tilbagevendende sildemarkeder gav desuden anledning til en stor og omfattende vareudveksling, som også skæppede godt i den kongelige kasse, først og fremmest i form af toldafgifter. Retten til at handle på Skåneemarkederne omtales ofte i de kongelige privilegiebreve til de forskellige købstæder.

De store sildemarkeder overlevede ikke middelalderen og kom aldrig senere tilbage. Årsagerne hertil kan være forskellige. Den mest nærliggende grund er nok den ganske simple, at silden svigtede Øresund. Også senere hører man om perioder, hvor der kunne gøres rigelige fangster af sild i Sundet, og andre tider hvor silden kun optrådte i begrænset mængde. Det må også nævnes, at markedssituationen ændrede sig radikalt. Når silden i middelalderen var en så efterspurgt vare, skyldtes det i første række, at saltet sild var en eftertragtet spise i den katolske kirke strengt hævdede fastetid. Med reformationen på 1500-tallet forsvandt det store nordtyske katolske marked, og efterspørgslen blev væsentlig ringere. Også Hansestædernes dominerende indflydelse i Norden svækkedes omtrent på samme tid.

Selv om Sundets fisk ikke længere var en eftertragtet international handelsvare, fandtes der dog stadig afsætningsmuligheder på det nære

lokale marked, og der var stadig adskillige beboere langs Øresunds kyster, som kunne opretholde fiskeri som hovednæringsvej eller i hvert fald som en ikke uvigtig binæring.

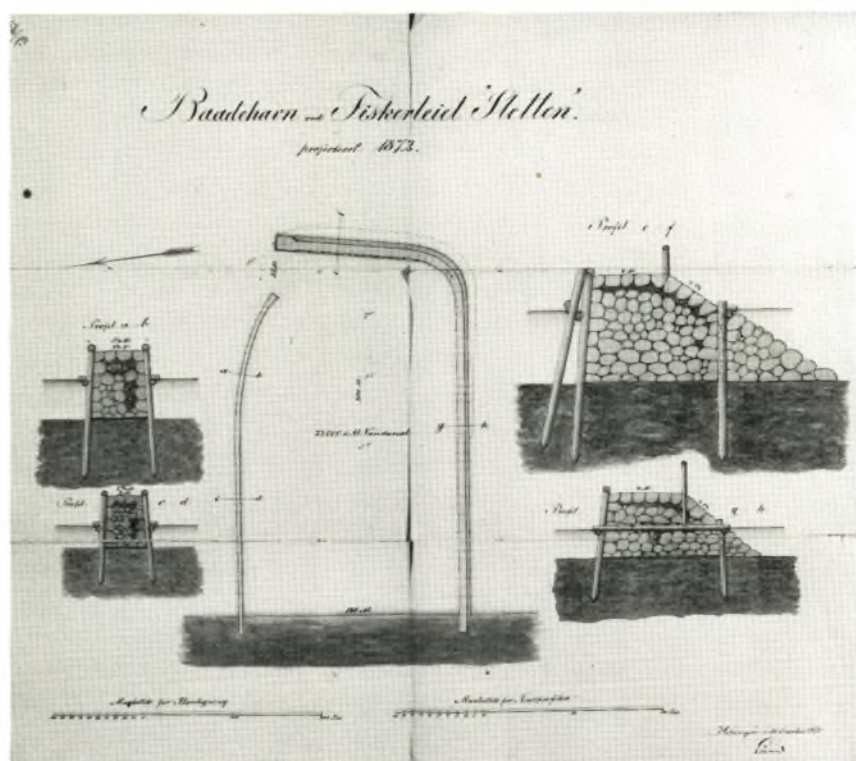
Som årene gik, søgte større og mindre grupper af erhvervsfiskere sammen i særlige bebyggelser, og begrebet et fiskerleje opstod. Medens den mandlige befolkning tog sig af selve fiskeriet, var det de kvindelige familiemedlemmer, som tog den tunge kurv med fangsten på nakken og til fods begav sig ind i baglandet for at afsætte den fisk, som ikke indgik i deres daglige husholdning. Ser vi på den danske Øresundskyst fra Helsingør til København, opstod der sådanne fiskerlejer i Snekkersten, Espergærde, Humlebæk, Sletten, Vedbæk, Skovshoved og Tårnbæk. Indtil langt op i 1800-tallet benyttede man små, åbne både, hvoraf dog nogle var sejlførende. Når man kom tilbage fra endt fiskeri, og fangsten var bragt i land, forestod et slidsomt arbejde med at trække bådene op på stranden. De tømte net blev hængt til tørring på de indrettede stejlepladser, og man gik i gang med at bøde nettene.

De primitive både, man disponerede over, betød, at man måtte nøjes med at fiske i en relativ kort afstand fra hjemmet, og at fiskerierhvervet kun gav sine udøvere et beskedent udkomme. Skulle erhvervet udvikles, behøvedes bedre redskaber og navnlig større både. Dette krævede igen, at man kunne disponere over havne, hvor bådene kunne ligge, når de ikke var på havet, og hvor man kunne losse fangsterne på en mere rationel måde. Først i løbet af sidste halvdel af 1800-tallet fik fiskerne på den danske Øresundskyst mulighed for at benytte sådanne bådehavne.

Det ældste havneanlæg på kyststrækningen var Humlebæk havn, som skal være bygget i 1814, og længe fandtes ingen andre havne mellem Helsingør og København. Muligvis har fiskerne i Sletten benyttet Humlebæk havn i påkommende tilfælde, men indtil videre måtte man som hidtil trække bådene på land. I 1863 tog fiskerne i Tårnbæk initiativet til at få anlagt en bådehavn, og 6 år senere fulgte Skovshovedfiskerne efter. Der blev fra disse fiskerlejer indbragt en betydelig fangst, som hovedsagelig afsattes i hovedstaden. Fiskerkonerne fra Skovshoved tog den lange tur til fods med den tunge kurv på nakken, og de havde fast stade på Gammel Strand. De sås dog også andetsteds i København og var i adskillige menneskealdre velkendte figurer i hovedstadens dagligliv.

Formodentlig har fiskerne i Sletten hørt om de nye havneanlæg, og man har indbyrdes drøftet, om man ikke også kunne få en bådehavn anlagt i Sletten. Man havde dog allerede på det tidspunkt fået anlagt en

primitiv landgangsbro, som lå på det sted, hvor den senere nordre mole i den kommende bådehavn blev opført. Der findes i de offentlige arkiver forskellige notater, som viser, at man allerede i 1872 og 1873 havde et projekt til en bådehavn under overvejelse. Således fremgår det, at Frederiksborg amtsråd i sit møde 15.marts 1873 bevilgede et andragende fra Asminderød sogneråd om at yde et bidrag på 200 kr. til formålet. I et kommende møde, nemlig 3. maj 1873, forelagde amtmanden en skrivelse fra jægermester Alexander Brun i Humlebæk, som forespurgte, om amtsrådet finansielt kunne støtte projektet. Det syntes der ikke at være stemning for, og sagen synes indtil videre udsat. Også i Frederiksborg amtsarkiv kan man finde visse skrivelser om projektet, og allerede her møder man navnet løjtnant Hage. Det mest interessante vidnesbyrd om det tidlige projekt er imidlertid en fornem planskitse, som bærer betegnelsen "Baadehavn ved Fiskerleiet i Sletten" og er signeret "Helsingør d. 30. okt. 1872. Lund (se fig. 1). Hvem denne

(fig.1) Projekt af Sletten Havn 1872.

person er, har ikke kunnet identificeres. Han er i hvert fald ikke opført blandt ingeniørerne, der var ansat under Statens Vandbygningsdirektion. Planen har været forelagt amtet, idet den bærer amtets journalnr. 156/1873, men den ligger idag blandt dokumenterne i ministeriet for offentlige arbejders arkiv og er således benyttet, da spørgsmålet om havneanlægget kom til realitetsforhandling nogle år senere. Der foretoges dog visse ændringer af planen, da man gik i gang med opførelsen af havnen. Inden vi går i gang med en mere detaljeret skildring af havneprojektets endelige vedtagelse skal lige knyttes et par bemærkninger om de personer, som ovenfor er nævnt.

Jægermester Brun var næstældste søn af den kammerherre Carl Brun, som fra 1813 ejede hovedgården Krogerup i Humlebæk. Han var født i 1814 og fik navnet Alexander. Han uddannedes som landmand, og han interesserede sig navnlig for biavl. Det var desuden ham, der opførte ejendommen Louisiana, som er en del af det idag eksisterende museum for moderne kunst. Han døde i 1893. Løjtnant Hage vil vi vende tilbage til i det følgende afsnit. Om familien Brun på Krogerup se iøvrigt min artikel i årbog for Fredensborg-Humlebæk lokalhistoriske Forening 1987 s. 4-11.

Projektet om en bådehavn i Sletten Fiskerleje realiseres.

I 1872 var den kendte københavnske forretningsmand og nationalliberale politiker Alfred Hage død. Hans to sønner overtog hans betydelige landejendomme, og af disse erhvervede Johs. Hage (1842-1923) Nivågård og faderens skånske ejendomme. Hage, der som frivillig havde deltaget i krigen 1864 og gennem hele sit liv var en ivrig forsvarsven og stærkt interesseret i det sønderjydske spørgsmål, var uddannet som landmand og bosatte sig efter faderens død på Nivågård (Karlebo sogn). Ligesom faderen var han politisk interesseret. Allerede i 1875 lod han sig indvælge i Karlebo sogneråd, hvor han dog kun sad et årstid. Fra 1879-1907 var han desuden medlem af Frederiksborg amtsråd. Hvad der fik større betydning for Slettenfiskerne var naturligvis, at han ved folketingsvalget 25. april 1876 lod sig opstille som repræsentant for partiet Højre i Fredensborg-kredsen. Indtil 1869 havde kredsen været repræsenteret af skiftende personer fra det nationalliberale parti og fra partiet Højre, men i 1869 havde gårdejer Lars Larsen fra partiet Venstre erobret kredsen, som han fastholdt ved de to efterfølgende valg. Han stillede ikke op i 1876, og i hans sted valgtes

godsejer Hage, som fastholdt kredsen indtil 1901, da den påny erobrede af en venstremand.

Johs. Hage var således blevet Slettenfiskernes repræsentant på ting, og ganske naturligt var fiskernes ønske om at få bygget en bådhavn en lokal sag, som en nybagt folketingsmand måtte være interesseret i at fremme. I løbet af sommeren 1876 kontaktede Hage de lokale fiskere, og man udpegede en foreløbig havnekomité. På dennes vegne indgav Hage 4.oktober 1876 et andragende til indenrigsministeriet, som på det tidspunkt administrerede alle havnesager. Senere overgik det til et nyoprettet ministerium for offentlige arbejder. Andragendet gik ud på, at der på finansloven måtte blive optaget forslag om at yde et rentefrit lån på 15.000 kr. til anlæggelse af en bådhavn ved Sletten. Skulle man lettere kunne opnå et mindre tilskud som gave, ville man også med taknemmelighed modtage dette, hed det i Hages skrivelse. I andragendet anførte Hage desuden, at Sletten fiskerleje for en menneskealder siden havde været et "lidet og fattigt Leie", men ved beboernes "Flid og Stræbsomhed" havde man arbejdet sig op til en ret anelig by. Den bestod nu af en befolkning på ca. 300 personer, hvoraf 74 mænd drev fiskeri og havde en bådflotille på 12 større og 55 mindre både. Med skrivelsen medfulgte det i 1872 udarbejdede projekt, men Hage gjorde opmærksom på, at det på visse punkter måtte ændres, da havnen ikke var rummelig nok, og da vanddybden i havnebassinet ikke var tilstrækkelig selv for mindre fartøjer, som ønskede at søge ly i havnen.

I henhold til ministeriel praksis blev andragendet sendt til høring hos forskellige myndigheder. Amtmand J.S.Schulin i Hillerød bad birkedommer Fritz Molke i Fredensborg og Asminderød sogneråd om at udtale sig. Sognerådet havde projektet oppe til behandling på sit møde 30.oktober 1876 og ikke uventet kunne man meddele birkedommeren, at man "i Erkendelse, at det for Slettens Beboere gavnlige Fortagende" kunne tænke sig at yde et tilskud på 600 kr. fordelt på to år, hvad man håbede, at amtmanden ville tillade. Også birkedommeren stillede sig positivt, og amtmanden kunne i sin skrivelse til ministeriet udtale, at da det omspurgte anlæg utvivlsomt ville være af stor betydning for det tæt befolkede fiskerleje, ville han på det bedste anbefale forslaget. Han kunne desuden meddele, at amtsrådet i sit møde 20.januar 1877 havde bevilget 2.000 kr. over to år under forudsætning af, at arbejdet udførtes med det fornødne tekniske tilsyn. Et af amtsrådets medlemmer foreslog, at man skulle overdrage amtsvejinspektør Mørch at føre dette tilsyn, men det kunne amtsrådet ikke godkende.

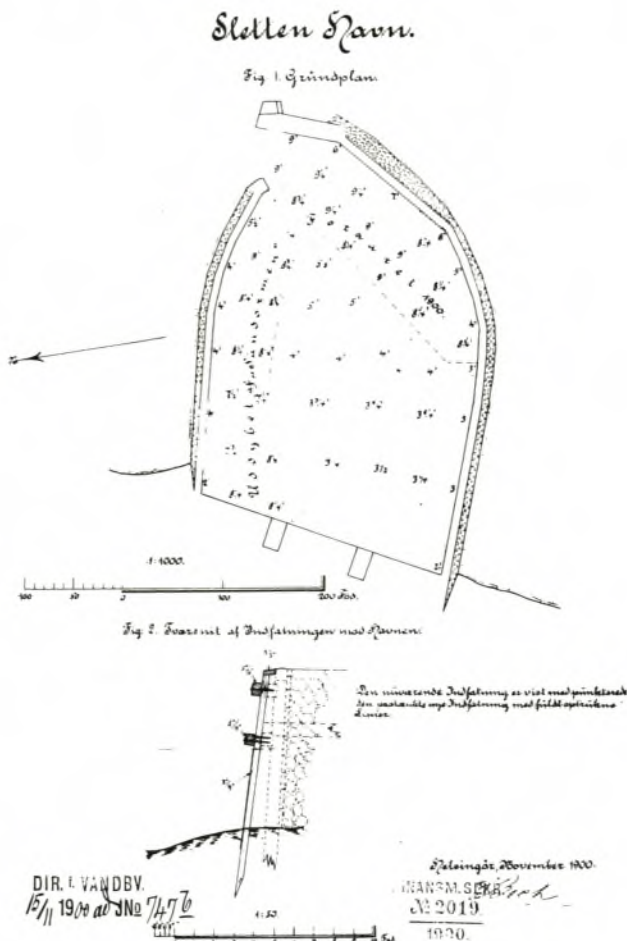
Senere skiftede man dog mening, og i Mørchs embedspapirer findes forskellige dokumenter og flere egenhændige breve fra Hage, der tydeligt viser, at man havde overdraget ham det tekniske tilsyn. I Mørchs arkiv findes også en originaltegning af vanddybderne i Sletten havn. Også statens egne teknikere fik lejlighed til at udtale sig. Vandbygningsdirektøren sagde god for forslaget, som man mente kunne gennemføres for ca. 32.000 kr.

Det var herefter op til indenrigsministeriet at tage det næste skridt i sagen. I en lang skrivelse af 26. november 1878 til folketingets finansudvalg stilledes forslag om, at staten skulle yde et rentefrit lån på 15.000 kr. til opførelse af en bådehavn i Sletten, og at lånet skulle afdrages med 500 kr. om året. Man gennemgik hele sagens forløb og føjede yderligere til, at da fiskeforholdene i Øresund nu var mindre gunstige end tidligere, var fiskerne i de senere år begyndt at søge deres fortjeneste længere borte, navnlig ved sildefangst i Storebælt. Hertil krævedes imidlertid bedre redskaber og større både, hvorved savnet af en bådehavn var blevet følelig. Man mente at kunne regne med en årlig indtægt for havnen på 900 kr., og de årlige vedligeholdelsesudgifter anslog man til ca. 400 kr. Da der havde vist sig en betydelig lokal interesse for projektet, burde ansøgningen imødekommes. Foruden de lovede kommunale tilskud, havde man i øjeblikket indsamlet 8.500 kr. ad privat vej, og der indløb stadig nye bidrag fra private. Bl.a. havde fiskerne tegnet sig for et fast ugentlig beløb. Der manglede imidlertid stadig ca. 8.500 kr., for at man med sikkerhed kunne sætte arbejdet igang. Rigsdagen godkendte lånet på 15.000 kr. (opført på finansloven for finansåret 1879-80 §27 III d). Da godsejer Hage til ministeriet afgav en personlig erklæring om, at han indestod for, at hvad der endnu behøvedes af penge til projektets gennemførelse ville blive fremskaffet, blev lånet udbetalt, og arbejdet kunne gå igang.

Af en skrivelse fra Hage til vejinspektør Mørch, dateret 25. februar 1879, tør man nok slutte, at arbejdet for alvor er gået i gang i det tidlige forår 1879, da isen var forsvundet fra Sundet. I samme brev anmodede Hage om Mørchs godkendelse af et forslag om at ændre en smule ved den nordre moles forløb og gøre den østvendte del af søndre mole en alen bredere, da man her havde tænkt sig, at det Forenede Dampskibsselskabs Øresundsbåde skulle lægge til. Bådehavnen blev opført på stranden bagved Sletten kro. Ved opfyld fremskaffede man en rummelig havneplads, som endte i et plankeværk ud mod havnen. To slæbeselskabs opførtes endvidere her. Fra havnepladsen udgik de to moler, som indrammede havnebassinet, en såkaldt nordre og søndre mole med et

havneindløb mod nord (se figur 2). Til opbygning af molerne og til beskyttelse af disse mod Sundet anvendtes kampesten, som man skaffede sig ved foræring af visse gamle stengærder fra oplandet. Ind mod havnebassinet var molerne beklædt med et plankeværk på nedrammede pæle, således at molernes "indmad" af sten ikke kunne skride ud i selve havnen.

Blandt vejinspektør Mørchs papirer findes også et udførligt overslag over udgifterne ved havnens opførelse til en samlet sum af 30.000 kr.

(fig.2) Grundplan af Sletten Havn 1900.

Opstillingen skelner mellem udgifter til materialer og arbejdsløn og ser sådan ud:

	Materialer	Arbejdsløn
Nordre mole	8.160,00	2.875,50
Søndre mole	11.940,40	3.854,75
Landbolværket	873,75	614,40
Havnebassinets uddybning og havnepladsens opfyldning. Anslået		1.000,00
Kørsler, transporter og uforudsete udgifter		681,60
	20.974,15	9.025,85
	9.025,85	
	30.000,00	

Sletten Havn 1911.

Det endelige regnskab viste imidlertid, at det ikke havde været muligt helt at overholde budgettet. De faktiske udgifter beløb sig til mellem 32.000 og 35.000 kr.

Til at udføre arbejdet havde havneudvalget truffet overenskomst med tømrermester Ohm i Skovshoved, formodentlig havde han haft med opførelsen af Skovshoved havn en halv snes år tidligere at gøre.

Smedemester Reimers i Nivå udførte det nødvendige smedearbejde.

Formodentlig er arbejdet blevet afsluttet i løbet af året 1879. I det festskrift, som under redaktion af forfatteren Kjeld Rask Therkilsen udsendtes i 1979 i anledning af Sletten havns 100-årsjubilæum under titlen "Sletten Havn", kan man på side 54ff. i detaljer læse om havneprojektets gennemførelse. Som formand for havneudvalget fik gods-ejer Hage Landmandsbanken til at yde en kassekredit på 5.000 kr., og han udvirkede ligeledes en gave på 2.000 kr. fra det Classenske Fideikommiss. Med Det forenede Dampskibsselskab traf han en aftale om et bidrag på 1.000 kr. Til gengæld fik selskabet tilladelse til at anløbe havnen på sine sædvanlige sundture. I løbet af 4 år var det lykkedes gods-ejer Hage at bringe den sag til en lykkelig afslutning, som han som ny-bagt folketingsmand i 1876 havde taget initiativ til.

Johannes Hage - fiskernes trofaste støtte.

Johs. Hage anså ikke sit arbejde for Slettenfiskernes ve og vel for afsluttet med bådehavnsens ibrugtagen. Han fortsatte faktisk sit hverv som formand for havneudvalget helt forbi århundredskiftet, og i det overfor omtalte jubilæumsskrift kan man gennem den offentliggjorte forhandlingsprotokol for havneudvalget følge hans og havnsens skæbne i den følgende menneskealder. Denne redegørelse skal imidlertid afsluttes med en kort beretning om to større vedligeholdelsesarbejder, som ikke er omtalt i denne forhandlingsprotokol, og til hvis lykkelige afslutning Johs. Hage påny gjorde en personlig indsats. Denne redegørelse bygger på bevaret dokumentmateriale i ministeriet for offentlige arbejders arkiv vedrørende Sletten havn.

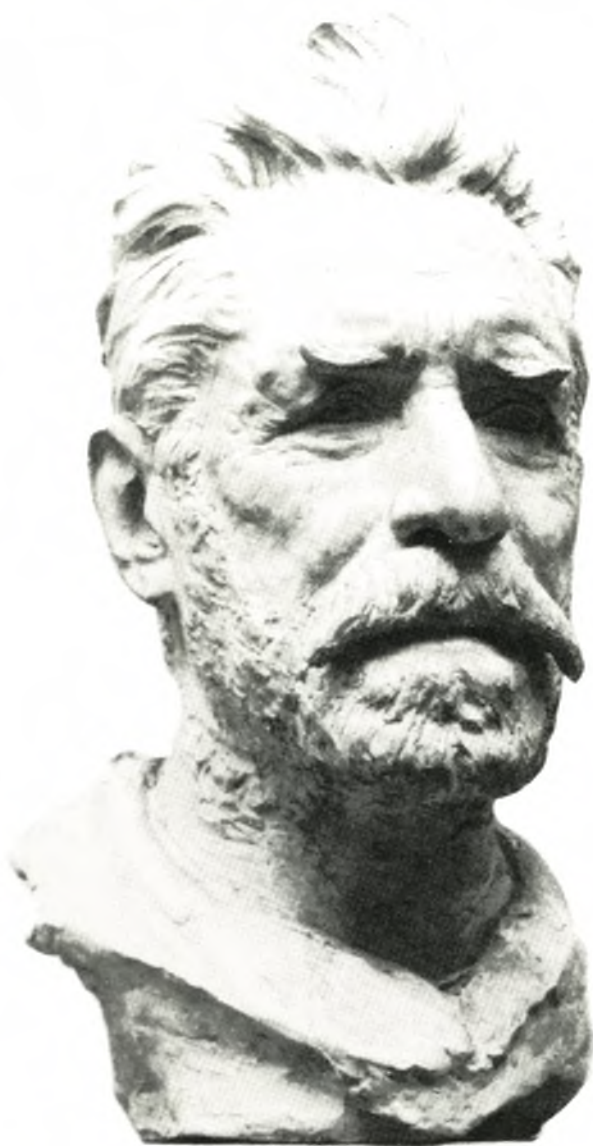
Vinteren 1893 var meget streng og tvang fiskerne til at blive i land. Desuden påførtes havneanlægget betydelige skader ved den indtrufne isgang. Det afslørede nu, at man ved havnsens anlæggelse ikke havde sørget for et tilstrækkeligt effektivt stenglacis til beskyttelse af molerne, navnlig omkring havneindløbet. For at udbedre skaderne behøvedes indkøb og udlægning af ikke mindre end 100 favne sten, og udgifterne hertil ville beløbe sig til ca. 7.000 kr., et beløb som umuligt kunne afholdes af havnekassens slunkne indtægter. Et andragende om hjælp af statskassen understøttedes med en udtalelse af godsejer Hage om, at bestyrelsen af Sletten havn indtil dato rettidigt havde betalt de fastsatte afdrag på det oprindelige statslån, som nu var nedbragt med ca. 6.000 kr. til 9.000 kr. Ministeriet lod gennem amtmanden birkedommeren i

Fredensborg besigtige skaden, hvis eksistens både han og amtmanden bekræftede, idet de begge anbefalede, at man ydede hjælp. Ministeriet besluttede herefter at udbetale en hjælp på 800 kr. af en eksisterende bevilling på budgettet til "fremme af Fiskeriet i Almindelighed". Der har nok været nogen skuffelse i havnebestyrelsen over denne beskedne hjælp, men man betroede dog ikke forhandlingsprotokollen denne.

Godt en halv snes år senere måtte man påny bede det offentlige om hjælp. I de forløbne ca. 20 år havde pæleorm gnavet dygtigt i det plankeværk, som holdt molernes sten på plads, og sten var begyndt at trille ud i havnebassinet. Disse pæleormsangreb kendtes også i de nærliggende havne. For egne midler begyndte man at reparere på sydmolens spids, hvor man i en længde af 200 alen fik nedrammet en ny såkaldt spidsplankvæg foran det angrebne plankeværk. Man blev dog hurtigt klar over, at det ville overstige kassens muligheder at fortsætte renoveringsarbejderne. Påny trådte godsejer Hage til, og der er også fra denne periode bevaret adskillige personlige breve fra Hage til de forskellige myndigheder. Man anmodede i første række ministeriet om at lade statens vandbygningsvæsen se på forholdene. Vandbygningsdirektør Chr. Otterstrøm pålagde en af sine ingeniører Chr. Bech i Helsingør at påtage sig denne opgave og udarbejde et budgetforslag til en hovedreparation. Otterstrøm lod derefter indsende en udførlig beretning om de foretagne undersøgelser sammen med en tegning af havnen (fig. 2) og en beregning af udgifterne. Overslag over "Ramning af en Spidsplankvæg langs nordre og søndre Havnemole samt pålægning af Vandliste, Friholder og Dækplanker" beregnedes at ville beløbe sig til ca. 10.000 kr. Det anbefalede varmt, at det nye plankeværk blev dækket af jernplader ud mod havnen, hvilket ville vanskeliggøre fremtidige angreb af pæleorm. En tilsvarende beskyttelse var ikke nødvendig på indersiden. Her ville sand og tang udfylde mellemrummet mellem nyt og gammelt plankeværk og alene herigennem hindre angreb af pæleorm.

Ministeriet var positivt indstillet over for hovedreparationens gennemførelse og forespurgte finansministeriet, om man måtte stille forslag på finansloven om et rentefrit lån på 10.000 kr. Det kunne finansministeriet imidlertid ikke godkende. I sit svar af 3.dec. 1900 erklærede man, at man ikke var særlig interesseret i at give et sådant lån, men da beløbet var så beskedent, kunne man godkende forslaget, men der kunne ikke være tale om et rentefrit lån. Det måtte man i fagministeriet bøje sig for, og følgende forslag blev optaget på finansloven for finansåret 1901-02 (§27 III b 8) og vedtaget: et lån på 10.000 kr med en årlig

rente på 3,5 %. Lånet skulle være afdragsfrit, indtil det ældre statslån var afbetalt (der manglede endnu 4.750 kr.), og det nye lån skulle herefter afdrages med 500 kr. om året.

Buste af Johannes Hage udført af Ludvig Brandstrup.

Der skete nu det, at havnebestyrelsen ikke turde modtage det givne tilbud. Man mente ikke, at man ville være i stand til at klare det økonomisk. En reparation var imidlertid mere end påkrævet, og formodentlig har godsejer Hage, selv om han ikke længere var folketingsmand, påny slidt ministeriets trapper for at opnå en mere lempelig løsning. Resultatet blev, at ministeriet på tillægsbevillingsloven for finansåret 1901-02 (§26 C) fik bemyndigelse til at yde et tilskud på 5.000 kr. til den påtænkte hovedreparation under forudsætning af, at havnebestyrelsen fremskaffede et tilsvarende beløb fra anden side. Påny trådte Hage i aktion, og det lykkedes ham at opnå et sparekasselån i Hillerød på 3.000 kr. Endvidere kunne han meddele ministeriet, at havnebestyrelsen havde indbetalt 1.100 kr. på en særlig sparekassebog, og at man på havneregnskabet for det forløbne år havde brugt 1.000 kr. til mole-reparationer. På denne måde håbede han på, at havnebestyrelsen havde opfyldt ministeriets betingelse for at udbetale det bevilgede tilskud. Forslaget blev godkendt, og under ingeniør Bechs tilsyn gennemførtes det foreslåede reparationsarbejde. 4. maj kunne Bech indberette, at arbejdet var afsluttet. De sidste 800 kr. af den bevilgede hjælp kunne hermed udbetales til havneudvalget.

Lige til det sidste havde godsejer Hage således lagt sig personlig i se-len for at hjælpe fiskerne til at få en havn og til at holde den i passende stand. Der var derfor god grund til, at man i 1921 rejste en sten på den søndre mole med følgende indskrift: Som tak til godsejer Hage, Nivaa-gaard, rejste fiskerne i Sletten denne sten i 1921.

Harald Jørgensen

Anvendt utrykt materiale:

Rigsarkivet:

Ministeriet for offentlige arbejder. Journal nr. 1532/1903

Landsarkivet for Sjælland m.m.:

Frederiksborg amtsråds arkiv:

Resolutionsprotokol 1873-82 pg. 138f.

Vejinspektoratets havnesager 1868-87.8. Sletten havn 1878-79

Kort- og tegningsamlingen. Skab 5, mappe 18.

Nedenstående digte stammer fra et stilehefte, der har tilhørt Niels Peder Jensen, født 1867 på Katrinelund, der var husmandsted til Lundegård i Højsager.

Digtet om den ulykkelige elsker er skruet ganske elegant sammen, med en ironisk distance og en sikkerhed i formen, man ikke ville forvente hos en 19-20 årig landvæsenselev. Han har næppe heller selv forfattet digtet, men det er snarere en afskrift fra en avis, et ugeblad eller lignende, eller måske har han hørt en af de andre karle på gården recitere det. Det sidste digt derimod har den unge Niels Peder nok selv været ophavsmand til. Dels har han underskrevet digtet, og dels er det fyldt med klichéer og er noget ubehjælpeligt i sin form, men ikke mindst - på tværs i margenen står navnet Sofie Knudsen. Det er let at forestille sig, at der på gården har været en pige med et så jævnt og almindeligt navn, han har kastet sine øjne på, fremfor pigerne Augusta og Lisette, hvis navne mere får én til at tænke på krinoliner og Københavns toppede brosten. Men morsomme er de begge.

En ulykkelig Elsker!

Jeg har her i Pulten et hemmelig lukke.
Det gjemmer saa mangen en kostelig Skat.
Der er en Erindring fra hver af de Smukke
Elskværdige Piger som har mig forladt.
Det er et Slags Skatkammer som De maaske
Vil have forunderlig godt af at se.
Mit Skrivertøj her har min lille Veninde
Augusta mig skænket til Julepresent.
Det staar mig tydelig endnu i Minde
Jeg brugte det første og eneste Gang
Just selv samme Nytaar som Svaret jeg skrev
Paa lille Augustas Opsigelses Brev.
Det Forklæde med de broderede Ender
Den skønne Lisette en Aften mig gav
Jeg tog det for Spøg men nu først jeg bekjender
Jeg en Gang for alle fik Nytte deraf.
Jeg tørred saamænd mine Øjne derpaa
Den Gang jeg i Løjtnantens Favn hende saa.

Den Ring mig om Laura saa sørgeligt minder
Et evigheds Billed betragtet en Gang
En Slange der rundt i en Cirkel sig vinder
Ak Evighed du var kun tre uger lang
Men nu kan jeg godt Symboliggen forstaa
Hun vidste bestandig at sno sig den smaa.
Se her et Portræt af den yndige Jette
Se blodt hvilke øjne se blodt hvilken Mund
Hun skjænget mig selv den smukke Brunette
Kort efter Forlovelsens salige Stund
Det ligner grangivelig tvivl om du vil
Groseren han har Orginalen der til.
Se her er en Lok til Erindring om Line
Jeg klipped den selv af det gulgule Haar
Imedens hun skjændte med truende Mine
Ak hvorfor hun skjændte det kan jeg forstaa
Men dersom hver Elsker en lignende to
De gulgule lokker ej længer forslog.

Jeg har fra Johanne en Pakke med Breve
Det brænder endnu i min Haand som en Glød
Der sværger hun højt kun for dig vil jeg leve
kun mig vil hun elske i Liv og i Død
Det selv samme Løfte i det jeg saa
men der var en andens Adresse derpaa.
Jeg har her en Haandfuld af lignende Sager
fra Sine og Line og Trine med fler
Jeg kunne vel gjerne have Aarsag til Klage
Dog klager jeg aldrig ak nej som de ser
Endnu jeg bestandig er Pigernes Ven
Men det tar vist Tid end jeg troer dem igjen.

Skovnæs, den 2. Oktober 1887

Kun for dig mit Hjerte trofast banker
kun for dig jeg føler Kjerlighed
Altid Kjerlighedens flamme
banke skal udi mit Bryst for dig
Dig at elske din at være
er min Attraa Fryd og Lyst.
Søde Pige elsket Ven
skriv igjen til mig hen
at du er min Ven
du min ven den søde
dine Kinder røde
dine Øjne de er blaa
Det kan jeg jo nok forstaa
du er af de fromme
min søde Rosenblomme
Naar fjernt fra mig du skuer
disse Linjer da send en venlig
Tanke til mig hen og vær forvisset om
at du hos mig skal finde den
Ven der mindes dig igjen

Landvæsenselev

Niels Peder Jensen

- man må jo håbe, at digtet har virket som ønsket.

Stileheftet findes på Lokalhistorisk arkiv i Fredensborg. Teksten er skrevet af med Niels Peder Jensens ortografi.

Den russiske pavillon.

I sommeren 1888 arrangerede landbrug og industri i fællesskab den hidtil største erhvervsudstilling i Norden. Hele området omkring Rådhuspladsen og Tivoli var besat med bygninger og pavilloner, som alle efter udstillingens slutning blev solgt ved auktion til nedrivning.

En af pavillonerne, den russiske portal, udstillet af en af Ruslands største skovejere, Rotkow-Rojenow, undgik denne skæbne, idet den blev foræret til Indenrigsministeriet til brug for kongefamilien.

Rotkow-Rojenow betalte opstillingen i Fredensborg Slotshave, og samtidig blev der bygget et trappehus og en mindre sidebygning til. Indvendig blev den rigt udstyret i russisk stil.

Vinteren 1919 blev den revet ned og solgt til brænde.

Karen Lisbeth Poulsen

Litt.: Illustreret Tidende Bd. 30. 1888-89.

Wandall, Svend: Brogede billeder. 1984. s. 62-65.

Lokale kunstnere.

Palle Bregnhøi.

Alle har set hans tegninger. De er at finde i masser af børnebøger, skolebøger og fagbøger. Mangfoldighed, kvalitet og stadig fornyelse har præget Palle Bregnhøis arbejde som illustratør i de mere end 25 år, han har lavet bøger.

Fra sin håndværksuddannelse som litograf har han et solidt kendskab til de grafiske teknikker. Der er næsten ikke den grafiske udtryksform han - alt efter opgave - ikke har kunnet finde anvendelse for: linoleumssnit, skrabeteknik, tusch/blyant/akvarel hver for sig eller i forskellige kombinationer.

Palle Bregnhøi boede i Langerød fra 1957 til 1983 i et lille bondehus (Langerødvej nr. 12). De mange år i Langerød har selvfølgelig sat spor i Palle Bregnhøis produktion. Det lille bondehus i *Grisen og pandekagen* (1977) og i *Lille mis* (1962) ligner til forveksling Langerødvej 12, og mon ikke møllen i *Lille Claus og store Claus* (1969) er inspireret af Højsager Mølle. Det lille privattræk *Landlivets glæder* (1962) med tekst af Knud Rasmussen har også dejlige tegninger fra egnen omkring Langerød.

Peter Heiberg

Et lille bondehus i Langerød, tegning fra Lille Mis.

ISSN 0902-0640

TRYK: A-PRINT, HELSINGØR